

เด็กฝึกงาน

วิทย์ สัตยรักษ์วิทย์*

1. ความนำ

การพัฒนาบุคลากรให้มีขีดความสามารถสูงขึ้น เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาที่จะยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของตน การพัฒนาบุคลากรโดยผ่านระบบการศึกษาสามัญเป็นช่องทางหลักที่ทุกประเทศกำลังดำเนินการอยู่อย่างรีบเร่ง ในขณะเดียวกัน การพัฒนาบุคลากรที่ได้เข้ามาสู่ตลาดแรงงานแล้ว หรือบุคคลที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาสามัญอย่างครบถ้วนก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะยกระดับขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ “เด็กฝึกงาน” เป็นอีกขบวนการหนึ่งของการพัฒนาความสามารถของแรงงานในอุตสาหกรรมขนาดเล็กของประเทศไทย ซึ่งกำลังประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้ ในอดีตขบวนการนี้ได้สร้างช่างฝีมือและผู้ประกอบการสำหรับอุตสาหกรรมบริการขนาดย่อม เช่น ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ช่างไดนาโม ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างเสริมสวย ช่างก่อสร้าง ฯลฯ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการอยู่ในขณะนี้ แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจได้ทำให้ขบวนการนี้ค่อยๆ เลิกไป บทความนี้จะวิเคราะห์ถึงบทบาทของขบวนการเด็กฝึกงานในอุตสาหกรรมขนาดย่อมของไทย ปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนบทบาทของภาครัฐที่อาจเข้ามาส่งเสริมให้ขบวนการนี้สามารถดำเนินการต่อไปได้

* รองศาสตราจารย์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

2. ลักษณะของกิจกรรมเด็กฝึกงาน

คำจำกัดความของเด็กฝึกงานมีดังนี้

“เด็กฝึกงาน” หมายถึงลูกจ้างซึ่งอยู่ในระยะเรียนงาน โดยลูกจ้างมักมีอายุน้อย นายจ้างอาจจะจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าลูกจ้างอื่นๆ หรืออาจจะไม่จ่ายค่าจ้าง ให้แต่อาหารและที่พักก็ได้

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนาจะอยู่ในภาคการผลิต “ที่ไม่เป็นทางการ” (Informal Sector) ค่อนข้างมาก ภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการนี้หมายถึงกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่ในบัญชีรายชื่อของทางราชการ กล่าวคือ ไม่ได้มีการไปขออนุญาตประกอบการหรือแจ้งกิจกรรมที่ไม่เป็นจริง ไม่มีการเสียค่าธรรมเนียมหรือชำระภาษีต่างๆ อย่างถูกต้อง ฯลฯ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก (กว่าร้อยละ 90 ของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด ตามสถิติของกรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม) ซึ่งไม่รวมอุตสาหกรรมห้องแถวและอุตสาหกรรมครัวเรือนที่ไม่ได้ขออนุญาตอย่างถูกต้อง กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินงานในรูปแบบครอบครัว กล่าวคือ มีการใช้เครื่องจักรในการผลิตไม่มากนัก แรงงานที่ใช้เป็นสมาชิกในครอบครัว เจ้าของกิจการพัฒนาฝีมือในการประกอบการขึ้นมาจาก การปฏิบัติโดยการเป็นลูกมือในกิจการประเภทเดียวกันมาก่อน ถ้ากิจการไม่ประสบความสำเร็จ ผู้ประกอบการนั้นก็กลับไปเป็นลูกจ้างโรงงานประเภทเดียวกัน ถ้ากิจการประสบความสำเร็จและขยายขนาดใหญ่ขึ้นเกินจำนวนแรงงานในครอบครัวจะทำได้ ก็เริ่มมีการนำแรงงานจากนอกครอบครัวเข้ามา เด็กฝึกงานจึงเกิดขึ้น เริ่มแรกรับจากเด็กในละแวกโรงงาน แล้วกระจายไปยังลูกหลาน คนรู้จัก และไกลไปถึงชนบทที่เป็นแหล่งใหญ่ของเด็กฝึกงาน ต่อมาได้ขยายวงกว้างขึ้นมีการประกาศรับสมัครหาผู้สนใจติดหน้าโรงงาน หรือที่ที่ผู้ผ่านไปมาจะเห็นได้ ขบวนการเด็กฝึกงานในระยะเริ่มแรกดำเนินไปคล้ายกับประเพณีการสืบทอด การช่างของไทย¹ กล่าวคือ การสอนวิชาช่างต่างๆ ของไทยแต่โบราณเป็นลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ครูมิได้รับค่าตอบแทนใดๆ จากศิษย์ แต่เป็นฝ่ายให้ที่อยู่อาศัยและอาหารการกินแก่ลูกศิษย์ และถือเสมือนลูกศิษย์เป็นสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น จึงถ่ายทอดวิชาให้หมดสิ้นโดยไม่ถือบัง ฝ่ายศิษย์ก็ตอบแทนครูโดยให้ความเคารพปรนนิบัติรับใช้ครู

ข้อตกลงระหว่างเจ้าของกิจการและผู้ปกครอง “เด็กฝึกงาน” โดยปกติมิได้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร ตกลงกันด้วยวาจาโดยเจ้าของกิจการยินดีรับเด็กฝึกงานเข้ามาทำงาน โดยจัดที่อยู่และอาหารให้ สมัยเริ่มแรกไม่มีค่าจ้างให้แต่ประการใด นอกจากเป็นรางวัลเล็กๆ น้อยๆ เป็นค่าขนมเด็กหรือพาไปพักผ่อนเที่ยวงาน เมื่อเจ้าของกิจการพาครอบครัวออกไปพักผ่อนเป็นครั้งคราว อาจมีการให้เงินบ้างตามเทศกาล เช่น ปีใหม่ หรือตรุษจีน ต่อมาเมื่อ

ระบบเศรษฐกิจพัฒนาขึ้น เด็กฝึกงานก็เริ่มได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือน แต่ในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ และในหลายๆ กรณีผู้ปกครองเด็กฝึกงานขอรับเงินเดือนไปล่วงหน้าเป็นเงินก้อน นอกจากการกินอยู่และเงินเดือนเล็กๆ น้อยๆ แล้ว เด็กฝึกงานจะได้รับการสอนงานในทางปฏิบัติ ซึ่งสามารถใช้ประกอบอาชีพได้ โดยปกติจำนวนเงินเดือนจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุงานของเด็กฝึกงานเพิ่มขึ้น เด็กสามารถทำงานที่ได้รับการฝึกมาดีขึ้นๆ จุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่เด็กฝึกงานจะเปลี่ยนงานคือ ภารกิจของการถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหาร 2 ปี เมื่อพ้นช่วงการรับใช้ชาติออกมา เด็กฝึกงานจะเป็นหนุ่มฉกรรจ์ มีประสบการณ์ในการทำงานมาหลายปี ประกอบกับมีโลกทรรศน์กว้างขึ้น เราอาจไปทำงานกับนายจ้างคนใหม่ที่จะได้รับเงินเดือนสูงขึ้น เราอาจเปิดกิจการของตนเอง ถ้าสามารถมีเงินทุนเพียงพอ หรืออาจกลับไปทำงานยังนายจ้างเดิมก็ได้

3. ความจำเป็นที่ทำให้มีระบบ “เด็กฝึกงาน”

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ในประเทศที่กำลังพัฒนาจะมีสาขาเศรษฐกิจที่เรียกกันว่า “สาขาเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ” (Informal Sector) ที่ค่อนข้างใหญ่ สาขาเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการนี้หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายซึ่งเป็นกิจกรรมขนาดเล็ก ดำเนินการในลักษณะธุรกิจครอบครัว ใช้เงินทุนน้อย และใช้แรงงานมาก สินค้าที่ผลิตเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคเป็นส่วนใหญ่ การผลิตไม่ได้ใช้เทคโนโลยีมากหรือเป็นเทคโนโลยีซับซ้อน การแข่งขันระหว่างผู้ผลิตภายในสาขาเศรษฐกิจไม่เป็นทางการเอง และกับผู้ผลิตนอกสาขาค่อนข้างสูงมาก ตลาดของผู้ผลิตมีโครงสร้างตลาดใกล้เคียงการแข่งขันสมบูรณ์ กล่าวคือ มีผู้ผลิตจำนวนมาก การเข้าออกจากตลาดมีอุปสรรคน้อย การแข่งขันทางด้านราคาสูงมาก ฉะนั้นผู้ผลิตจึงต้องผลิตด้วยต้นทุนต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทำให้มีการใช้แรงงานครอบครัว และใช้เวลาการทำงานยาว การพยายามลดต้นทุนการผลิตโดยการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีต้นทุนต่ำที่สุด เมื่อแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอการใช้งานจึงมีการนำแรงงานจากภายนอกเข้ามา การใช้เด็กฝึกงานเป็นการเพิ่มแรงงานในระบบการผลิตที่เสียค่าใช้จ่ายต่ำ และเหมาะกับระบบการผลิตด้วย

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของอุตสาหกรรมขนาดย่อมก็คือปัญหาแรงงาน ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นปัญหาขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือ และการขาดแคลนแรงงานตามฤดูกาล ปัญหาการขาดแคลนแรงงานฝีมืออาจมาจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้²

1. ไม่มีการลงทุนฝึกอบรมคนงานให้มีฝีมือ
2. คนงานที่ได้รับการฝึกอบรมจากสถานประกอบการแล้ว ก็มักจะย้ายไปทำงานใน

อุตสาหกรรมขนาดใหญ่และมั่นคงกว่า

3. คนงานเองไม่ประสงค์จะลงทุนฝึกฝีมือของตน เพราะการฝึกงานหรือฝึกหัดเพิ่มเติมคนงานต้องมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น

โดยปกติในประเทศที่กำลังพัฒนา รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรยังต่ำอยู่ สวัสดิการต่างๆ ที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนมีอยู่ค่อนข้างจำกัดและมีคุณภาพต่ำ ประชาชนในวัยศึกษาไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง ประชาชนในวัยเด็กมีสัดส่วนสูง เพราะอัตราเกิดของประชาชนสูง ข้อจำกัดต่างๆ เหล่านี้ทำให้ประชาชนในวัยเด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วกว่าวัยที่ควรและเป็นแรงงานที่ไม่มีฝีมือ การเป็นเด็กฝึกงานเป็นการลงทุนในการศึกษาวิชาชีพทางหนึ่งที่ทำให้อนาคตดีขึ้น และช่วยเศรษฐกิจของครอบครัวได้บ้าง จากตัวอย่างของผู้ประสบความสำเร็จในละแวกบ้านที่เป็นเจ้าของกิจการการผลิตขนาดเล็ก ทำให้ผู้ปกครองและตัวเด็กเองพร้อมที่จะส่งเด็กเข้าสู่ตลาดแรงงาน

เมื่อมีอุปสงค์และเกิดอุปทานขึ้น ประกอบกับระบบเศรษฐกิจได้ขยายตัว มีกิจกรรมทั้งทางด้านอุตสาหกรรมการผลิตและบริการเพิ่มมากขึ้นๆ ขบวนการเด็กฝึกงานจึงมีมากขึ้นตามมาด้วย

4. ประโยชน์ของระบบเด็กฝึกงาน

เป็นโอกาสที่เปิดให้แก่ผู้ขาดโอกาสที่จะได้รับความรู้สามัญ อันเป็นประตูนำไปสู่การมีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ดี เด็กในชนบทที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่ได้เรียนต่อ หรือเด็กที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยไม่ได้รับการฝึกหัดก็เป็นแรงงานไร้ฝีมือ การฝึกวิชาชีพที่รัฐบาลหรือองค์กรสาธารณประโยชน์จัดให้มีขึ้นนั้นไม่มีอย่างมั่วทั่วถึงหลายๆ หลักสูตรเมื่อสำเร็จแล้วไม่มีตลาดแรงงานรองรับ การฝึกอบรมระยะสั้นไม่ก่อให้เกิดฝีมือและทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพได้ สำหรับหลักสูตรระยะยาวโอกาสที่เด็กในชนบทจะได้รับมีน้อย เพราะมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นในระหว่างที่เข้ามาเรียน ทำให้เด็กในชนบทไม่ได้รับบริการอันนี้ สำหรับภาคอุตสาหกรรมที่จะเป็นผู้จ้างแรงงานในอดีต การจัดให้มีการฝึกงานแก่ผู้ที่รับเข้าทำงานนั้นมีข้อจำกัดมาก เช่น เด็กที่เข้ารับการฝึกงานจะอยู่ในฐานะของลูกจ้างทันทีที่จะได้รับสิทธิตามที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดทุกประการ โดยเฉพาะเรื่องค่าจ้างขั้นต่ำทำให้นายจ้างไม่ยินดีที่จะจัดการฝึกงานขึ้นเองแม้ในปัจจุบันได้มีกฎหมายพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. 2537 ขึ้น โดยได้รับสิทธิในเรื่องของกฎหมายจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงานและในเรื่องการหักค่าใช้จ่ายในการฝึกการสอนเป็นกรณีพิเศษ

ระบบเด็กฝึกงานผู้เข้ารับการฝึกจะไม่มีค่าใช้จ่ายโดยตรง กล่าวคือ เรื่องกินและ

ที่อยู่นายจ้างจัดหาให้หมด จึงไม่เป็นภาระทางการเงินแก่ผู้ประกอบการที่จะต้องจ่ายในระบบฝึกงานที่เป็นทางการ นอกจากค่าเสียโอกาสจากการขาดแรงงานนั้นไปในการช่วยงานครอบครัว หรือการรับจ้างในละแวกบ้านบางตามฤดูกาล การที่ครอบครัวขาดแรงงานเด็กไปก็ไม่ทำให้ครอบครัวต้องสูญเสียอะไรไปเพราะงานที่เด็กช่วยได้ก็มีคนอื่นทำแทนได้โดยไม่ต้องจ้างคนเพิ่มแต่อย่างไร เพราะโดยทั่วไปมีแรงงานว่างงานแฝงอยู่ในครอบครัวอยู่แล้ว ในทางตรงกันข้ามการที่เด็กไปจากบ้านก็ไม่ทำให้ครอบครัวสามารถประหยัดค่าอาหารหรือค่าใช้จ่ายอื่นมากนัก ในส่วนของนายจ้าง เด็กฝึกงานทำให้ได้ แรงงานที่เสียค่าใช้จ่ายต่ำเป็นลูกมือรับใช้ทั่วไป เช่น เป็นผู้ช่วยไปซื้อของกินของใช้ กวาดถูทำความสะอาดโรงงาน เก็บเครื่องมือเมื่อใช้แล้ว หยิบโน้ตบุ๊กนี้ให้แก่ช่างลูกพี่ ฯลฯ ซึ่งเป็นงานที่เหมาะสมกับเด็ก

โดยปกติเด็กฝึกงานจะทำงานอยู่กับนายจ้างค่อนข้างยาวนาน โดยค่อยๆ เลื่อนตำแหน่งงานสูงขึ้นๆ จนเป็นช่างเต็มตัว มีความชำนาญในงานที่ทำและรู้ทางภาคปฏิบัติค่อนข้างดีเพราะผ่านงานมาทุกระดับ และช่างเหล่านี้ไม่ค่อยย้ายงานเพราะความผูกพันและไม่มีเอกสารแสดงความสามารถ เช่น ปริญญาบัตรหรือประกาศนียบัตร วุฒิบัตร ฯลฯ ไปแสดงเพื่อจะได้เงินเดือนสูงตามความสามารถของตน

ความใกล้ชิดและการที่รู้จักมานานทำให้นายจ้างรู้ถึงอุปนิสัย ระดับความขยัน ความซื่อสัตย์ ฯลฯ นายจ้างสามารถเลือกผู้ที่ไว้ใจได้มาช่วยงานบริหารและการเงินได้เมื่อกิจการขยายตัวขึ้น

ความสำเร็จในวิชาชีพของเด็กฝึกงานรายหนึ่งๆ จะทำให้นายจ้างมีแหล่งที่มาของแรงงานที่เพิ่มขึ้น การบอกต่อๆ กันและตัวอย่างที่เห็นทำให้นายจ้างและแรงงานในหมู่บ้านที่เคยมีเด็กฝึกงานมีความสัมพันธ์กัน เมื่อคนในหมู่บ้านนั้นต้องออกมาทำงานเพื่อหารายได้เพิ่มในบางช่วงเวลา ถ้าตรงกับช่วงที่นายจ้างต้องการคนงานเพิ่มพอดี ก็จะได้รับคำตอบสนองด้วยดี

ในปัจจุบันการให้การศึกษาในระบบการศึกษาสามัญและการฝึกอาชีพอันได้แก่ อาชีวศึกษา และการฝึกอาชีพระยะสั้นที่รัฐบาลจัดให้แก่ประชาชนยังไม่ทั่วถึง และประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ไม่อาจเข้ารับการฝึกอบรมได้ เพราะไม่สามารถจ่ายค่าใช้จ่ายในระหว่างฝึกงาน ยิ่งกว่านั้นผู้สำเร็จการศึกษาวินิจฉัยตามหลักสูตรระยะสั้นที่หน่วยงานต่างๆ ภาครัฐจัดขึ้นมีจำนวนไม่น้อยต้องว่างงานเพราะมีปัญหาด้านคุณภาพและทักษะของผู้ผ่านการฝึกงานระยะสั้นเหล่านี้ไม่ตรงกับความต้องการของนายจ้าง ระบบเด็กฝึกงานเป็นขบวนการฝึกช่างฝีมืออย่างไม่เป็นทางการ (Nonformal Training) ซึ่งยังประโยชน์ให้ทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายเด็กฝึกงานและผู้ปกครองเด็กเองด้วยแล้ว ในแง่สังคมโดยส่วนรวมระบบเศรษฐกิจมีบุคลากร

ช่างฝีมือเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันระบบเศรษฐกิจยังมีความต้องการบริการจากช่างฝีมือที่มาจากระบบเด็กฝึกงานอยู่ เพราะเป็นแหล่งผลิตช่างฝีมือที่ให้บริการในอัตราค่าบริการที่ค่อนข้างย่อมเยากว่าค่าบริการจากสถานบริการที่ใช้ช่างจากระบบการศึกษาสามัญ

ในปัจจุบันช่างฝีมือบางด้านที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของเอกลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ เช่น ช่างสิบหมู่ ซึ่งมีผู้สนใจประกอบอาชีพไม่มากนัก การเรียนในสถาบันการศึกษาอย่างเป็นระบบมีอยู่ค่อนข้างจำกัด การเรียนรู้จากช่างที่มีอยู่ไม่มากนัก และการฝึกฝนเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในการที่จะรักษาช่างฝีมือเหล่านี้ไว้ “เด็กฝึกงาน” จะเป็นมาตรการหนึ่งที่จะทำให้ช่างฝีมือทางด้านนี้คงอยู่ต่อไป

ประเทศเกาหลีได้เป็นตัวอย่างของประเทศที่ได้พัฒนาระบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ประสบความสำเร็จสูงในหมู่ประเทศที่เข้ามาทีหลัง รัฐบาลเกาหลีได้ให้เกียรติยกย่องและสิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่ช่างฝีมือให้อยู่ในฐานะเดียวกับนักวิทยาศาสตร์และวิศวกร ทำให้ระบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาแบบครบวงจร และก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

การแข่งขันฝีมือช่างเยาวชนนานาชาติ ซึ่งมีการจัดขึ้นเป็นประจำ มีช่างฝีมือชาวไทยได้เข้าแข่งขันและได้รับรางวัลมาแล้วหลายรายในแขนงวิชาช่างต่างๆ ได้เป็นแรงกระตุ้นให้ทั้งภาครัฐและนายจ้างภาคเอกชนเห็นความสำคัญของแรงงานฝีมือที่มีต่อกิจการการผลิตภาคอุตสาหกรรมของไทยที่จะไปแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ และเป็นแรงหนึ่งที่กระตุ้นให้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. 2537 ขึ้น พระราชบัญญัตินี้ผู้ดำเนินการฝึกจะได้ประโยชน์มีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในด้านการฝึก การสอนการจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน ทางด้านภาษีโดยสามารถหักค่าใช้จ่ายในการฝึกการสอนเป็นกรณีพิเศษ ได้รับสิทธิประโยชน์ในเรื่องของกฎหมายจากกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ส่งเสริมระบบแรงงานสัมพันธ์ ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในการฝึกแรงงานที่กำลังขาดแคลนให้เพียงพอ ฯลฯ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในระยะยาว ในส่วนของผู้รับการฝึกนั้นในระหว่างฝึกจะได้รับการพัฒนาฝีมือในการทำงานเพื่อให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ ได้รับการคุ้มครองในระหว่างการฝึก และได้รับผลตอบแทนในระหว่างฝึก หลังจากฝึกสำเร็จจะเป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีคุณภาพในการทำงานดี และมีความมั่นคงในการทำงาน ในส่วนของรัฐบาลก็จะได้ประโยชน์จากการประหยัดทรัพยากร ค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพื่อฝึกอาชีพ ได้ข้อมูลความต้องการแรงงานของภาคเอกชน อันนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนเกี่ยวกับแรงงานฝีมือด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ดำเนินการฝึกทำให้อุตสาหกรรมขนาดย่อมที่มีการรับ “เด็กฝึกงาน” ไม่ได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัตินี้

มากนัก เพราะระบบที่ดำเนินการอยู่คงไม่สามารถที่จะขยายจนมีคุณสมบัติของผู้ดำเนินการฝึกตาม พ.ร.บ. นี้ได้

ความต้องการเด็กฝึกงานยังมีอยู่ต้งจะเห็นได้จากประกาศรับสมัครของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีข่าวเจ้าหน้าที่จับกุมเจ้าของกิจการที่ใช้แรงงานเด็กโดยไม่ได้รับอนุญาตเนื่องๆ จำนวนผู้ประกอบการในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการมีเพิ่มมากขึ้นๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนา เป็นต้น แต่อุปสรรคที่ทำให้ความต้องการและเด็กฝึกงานไม่มาพบกัน เพราะทางฝ่ายผู้ต้องการเด็กก็มีผู้ประกอบการที่เอารัดเอาเปรียบเด็ก กดขี่ไม่จ่ายค่าแรงในอัตราที่ยุติธรรม ไม่ฝึกงานให้เด็กเท่าที่ควร มีการทารุณใช้แรงงานเด็กโดยมีชั่วโมงทำงานยาวนานเกินไป ฯลฯ ในด้านเด็กฝึกงานเองก็มีเด็กประเภทที่ไม่สู้งานเท่าที่ควร ไม่ทำตามสัญญาที่ได้ตกลงกันได้ (กรณีผู้ปกครองรับเงินค่าจ้างไปแล้ว) ยิ่งกว่านั้น มีเด็กฝึกงานบางรายขโมยทรัพย์สินหรือเป็นสายให้โจรเข้ามาปล้นนายจ้าง จากพฤติกรรมที่ไม่สุจริตของทั้ง 2 ฝ่ายที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทำให้กิจกรรมฝึกอบรมในลักษณะ “เด็กฝึกงาน” มีอุปสรรคขึ้นสำหรับผู้ดำเนินการโดยสุจริตทั้ง 2 ฝ่าย

5. ปัญหาของขบวนการเด็กฝึกงาน

ผลพวงจากการเติบโตของระบบเศรษฐกิจของไทย ทำให้การขยายบริการการศึกษาได้กระจายทั่วถึงยิ่งขึ้น และทำให้โอกาสทางเลือกประกอบอาชีพมีมากขึ้นแม้จำนวนประชากรของประเทศจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม ยิ่งกว่านั้นยังมีผู้เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายปฏิบัติไม่ถูกต้อง นอกสู่นอกทางทำให้เกิดภาพลบในขบวนการเด็กฝึกงาน ตัวอย่างเช่น มีนายจ้างบางรายเอาเปรียบเด็กโดยจ่ายค่าจ้างต่ำมาก ใช้งานเด็กหนักและชั่วโมงทำงานยาวนานจนมีข่าวเรื่องโรงงานนรก ไม่ได้ฝึกเด็กให้มีฝีมือเท่าที่ควร กักขังทารุณเด็ก ฯลฯ ในอีกด้านหนึ่งมีเด็กฝึกงานที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญาการว่าจ้างต่างๆ ที่ได้เบิกเงินค่าจ้างไปแล้วแต่หนีกลับไปก่อนครบกำหนด มีเด็กที่ขโมยของนายจ้างหรือเป็นสายให้โจรเข้ามาปล้นหรือขโมยทรัพย์สิน เด็กไม่สู้งานหนัก หนักไม่เอาเบาไม่สู้ ฯลฯ เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ของทั้ง 2 ด้าน ทำให้ความเชื่อถือไว้วางใจของทั้งสองฝ่ายขาดหายหรือลดน้อยลงไปมาก ซึ่งเป็นอุปสรรคใหญ่ของขบวนการเด็กฝึกงานในปัจจุบัน

6. การแก้ปัญหา

แม้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปัจจุบันได้แตกต่างไปมากจากเมื่อปีแรกๆ ที่เริ่มพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ขบวนการเด็กฝึกงานก็ยังมีประโยชน์ต่อการสร้างบุคลากรทางด้าน

ช่างฝีมือของอุตสาหกรรมขนาดย่อมของไทยอยู่ หากได้มีการนำวิทยาการสมัยใหม่เกี่ยวกับการฝึกอบรมเข้ามาเสริมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในอีกด้านหนึ่งหน่วยงานของรัฐบาลหลายแห่ง เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร ฯลฯ ได้มีการฝึกอาชีพหลักสูตรต่างๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวอยู่เป็นประจำ หลักสูตรและวิธีการฝึกหากได้ปรับปรุงให้ตรงกับความต้องการของตลาดโดยการสอบถามความต้องการของภาคเอกชนหรือขอให้ภาคการผลิตของเอกชนเข้ามาร่วม

รัฐบาลโดยหน่วยงานข้างต้นทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้อุปสงค์และอุปทานมาพบกัน การที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ประสานงานจะช่วยลดความหวาดระแวงหรือความไม่ไว้วางใจของทั้งสองฝ่ายในขบวนการเด็กฝึกงานลงได้ แล้วให้ขบวนการดำเนินการไปตามครรลองต่อไป

เนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเด็กฝึกงานยังไม่มี การเก็บรวบรวมศึกษาวิเคราะห์อย่างจริงจังและสมบูรณ์ สมควรที่หน่วยงานของรัฐทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อใช้เป็นฐานในการแก้ไขปัญหาและวางแผนส่งเสริมต่อไป

พ.ร.บ. ส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. 2537 ได้ยังประโยชน์แก่ผู้ดำเนินการฝึกอาชีพในระบบและผู้รับการฝึกได้รับการคุ้มครองในระหว่างฝึก เมื่อดำเนินการได้ผลแล้วควรขยายให้ครอบคลุมไปถึงผู้ดำเนินการฝึกในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการด้วย เพื่อให้ระบบ “เด็กฝึกงาน” สามารถยังประโยชน์แก่เศรษฐกิจไทยต่อไปด้วย

เชิงอรรถ

¹ สารานุกรมสำหรับเยาวชนไทย เล่มที่ 16 หน้า 205-206.

² จุฑาทิพย์ รักษาบ, การฝึกงานของคณงานในอุตสาหกรรมขนาดย่อม, หน้า 1-3.

เอกสารอ้างอิง

จุฑาทิพย์ รักษาบ, การฝึกงานของคณงานในอุตสาหกรรมขนาดย่อม. วิทยา-
นิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2529.

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน, พระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. 2537.
มีนาคม 2538.

ARSDEP, *Apprenticeship-Education within Industry*. Mimiograph, 1979.

Harry Kursh. *Apprenticeships in U.S.A., a guide to golden opportunities in industry for students, parents, teachers, guidance counselors, and leaders in education, labor and industry*. Norton, New York, 1958.